

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770

e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS

PAR LIETAS Nr. 2022-02-01

IZSKATĪŠANAS ATSĀKŠANU TIESAS SĒDĒ AR LIETAS DALĪBNIKU PIEDALĪŠANOS

Rīgā

2023. gada 14. martā

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.², 28.¹ un 30. pantu,

taisot spriedumu lietā Nr. 2022-02-01 „Par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās, otrās daļas un 42. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – lieta Nr. 2022-02-01), kas ierosināta pēc Gabrielas Diānas Kaplānes, Žanetes Aščukas, Ērika Jaunzema, Aivara Zeltiņa, Sarmītes Zeltiņas, Ingas Zeltiņas, Ivetas Šēnhofas, Ulda Mežsētas, Intas Lapiņas, Mārtiņa Bērlanda, Zigrīdas Bušas, Līgas Žimantes, Anitas Trapānes, Rutas Kalniņas, Ilmāra Tilgaiļa, Ilzes Eris, Kaspara Brūvera, Ineses Tilgailles, Nikolas Bušas, Uģa Eriņa, Mārtiņa Korsaka un SIA „LansiMed” (turpmāk arī – Pieteikumu iesniedzēji) konstitucionālās sūdzības,

tiesnešu apspriedē konstatēja:

1. Izskatāmajā lietā tiek apstrīdēta likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” (turpmāk – Spēkā stāšanās likums) 38. panta pirmās, otrās daļas un 42. panta pirmās daļas atbilstība Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un Spēkā stāšanās likuma 42. panta trešās daļas atbilstība Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam.

1.1. Satversmes tiesā tika ierosinātas deviņas lietas par Spēkā stāšanās likuma normu atbilstību Satversmei. Lai veicinātu lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu, šīs lietas tika apvienotas vienā lietā. Pieteikumos ietvertie prasījumi un juridiskais pamatojums atšķiras, tomēr pieteikumos ietvertie prasījumi un juridiskais pamatojums pēc būtības ir līdzīgi un galvenokārt balstās uz vieniem un tiem pašiem apsvērumiem. Tādēļ visu Pieteikumu iesniedzēju norādītie apsvērumi tiks atspoguļoti kā vienota argumentācija.

1.2. Pieteikumu iesniedzēji tostarp uzskata, ka Spēkā stāšanās likuma 38. panta otrā daļa neatbilst Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam tāpēc, ka tajā paredzētā zemes lietošanas maksa četru procentu apmērā no zemes kadastrālās vērtības gadā nepilda atlīdzības funkciju. Zemes īpašniekiem, lai viņi varētu gūt ienākumus no sava īpašuma, rodoties nesamērīgi izdevumi, piemēram, nodokļu maksājumi, valsts nodevas par prasības celšanu tiesā, juridisko pakalpojumu izmaksas un citi. Turklāt šāds zemes lietošanas maksas apmērs neesot ekonomiski pamatots un ir pretrunā ar Satversmes tiesas iepriekš nodibināto judikatūru piespiedu nomas jautājumos.

Savukārt Saeima uzskata, ka Spēkā stāšanās likuma 38. panta pirmā, otrā daļa un 42. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 1., 91. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un Spēkā stāšanās likuma 42. panta trešā daļa atbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam. Attiecībā par zemes nomas maksas apmēru Saeima norāda, ka kopumā tiekot vienkāršots dalītā īpašumā iesaistīto personu tiesisko attiecību modelis – likumā esot noteikta zemes lietošanas maksa, neesot nepieciešams slēgt savstarpējus līgumus un izrakstīt rēķinus, celt prasības tiesā par piespiedu dalītā īpašuma attiecību konstatēšanu un

pienākuma būves īpašniekam par atlīdzības noteikšanu uzlikšanu. Tāpat zemes īpašniekiem esot noteiktas arī citas priekšrocības, piemēram, būvju īpašnieku pienākums rūpēties par lietošanā esošu zemi. Zemes īpašniekiem vairs neesot pienākuma maksāt pievienotās vērtības nodokli no saņemtās atlīdzības par zemes nomu. Zemes lietošanas maksa sastāvēt no divām komponentēm – ienākums, kura apmērs ir taisnīgs atbilstoši šī brīža ekonomiskajiem apstākļiem, un izmaksas, kas saistītas ar lietošanā esošās zemes atrašanos īpašumā. Proti, 2,1-2,5 procenti no zemes kadastrālās vērtības gadā un 1,5 procentu apmērā nekustamā īpašuma nodokļa kompensācija. Atlīdzības par zemes lietošanu apmēra noteikšanai esot izmantota alternatīvā ieguldījumu metode – nosakot zemes lietošanas maksas maksimālo apmēru, kā pamats tikusi izmantota brīvi tirgojama finanšu instrumenta fiksētā ienākuma likme. Lai arī nekustamā īpašuma tirgus atšķiroties no finanšu tirgus, tomēr gan zemes īpašuma, gan finanšu instrumentu vispārpieņemtās novērtēšanas metodes balstoties uz vispārējiem vērtības, izmaksu, riska un laika mijiedarbības principiem.

Tādējādi lietā pastāv atšķirīgi lietas dalībnieku viedokļi par to, vai Spēkā stāšanās likumā paredzētā zemes lietošanas maksa pilda atlīdzības funkciju.

2. Satversmes tiesa, vērtējot piespiedu nomas maksas apmēru, iepriekš ir secinājusi, ka, ņemot vērā zemes īpašnieka izdevumus par zemes uzturēšanu un apsaimniekošanu, kā arī zemes īpašnieka pienākumu maksāt nekustamā īpašuma nodokli, maksimālo nomas maksas apmēru – pieci procenti no zemes kadastrālās vērtības – nevar uzskatīt par tādu, kas pildītu atlīdzības funkciju (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 15. punktu*). Savukārt ar Spēkā stāšanās likuma 38. panta otro daļu zemes lietošanas maksas apmērs ir noteikts četri procenti no zemes kadastrālās vērtības.

Ministru kabinets 2020. gada 26. oktobrī iesniedzis Tieslietu ministrijas sagatavoto Likumprojektu Nr. 843/Lp13 „Grozījumi likumā „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību”” (turpmāk – Likumprojekts). Šā likumprojekta anotācijā ir sniegts lietošanas maksas apmēra pamatojums. Proti, anotācijā ir izskaidrots, ka konkrētais lietošanas maksas apmērs noteikts, saskaitot divas komponentes: 1) atlīdzību par nekustamā īpašuma nodokli, ko maksā zemes īpašnieks, – 1,5 procentu apmērā no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā; 2) ienākumu zemes īpašniekam jeb atlīdzību par

viņa tiesību uz īpašumu ierobežojumu – 2,5 procentu apmērā no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā.

Likumprojekta anotācijā, pamatojot atlīdzības 2,5 procenti no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā apmēru zemes īpašniekam par viņa tiesību uz īpašumu ierobežojumu un atsaucoties uz Latvijas Banku, norādīts, ka no alternatīvām ieguldījumu metodēm par pamatu var izmantot Eirozonas valstu valdību ilgtermiņa obligācijas, kas no riska viedokļa ir līdzīgs ieguldījums zemei, kas ir dalītā īpašumā. Turklāt šādas alternatīvas izmantošana par pamatu maksas apmēra noteikšanai var tikt izmantota ilgākam laika posmam, jo ilgtermiņa obligāciju likmes ir noteiktas uz vairākām desmitgadēm. Tādējādi ienākums, kas būtu uzskatāms par atbilstošu, būtu līdzīgs Eirozonas valstu valdību 100 gadu obligāciju fiksētā ienākuma likmēm, kas ir robežās no 2,10 procentiem līdz 2,50 procentiem. Savukārt, pamatojot to, kāpēc zemes lietošanas maksa noteikta kā procentuāla attiecība no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības, norādīts, ka kadastrālās vērtības izmantošanai ir vairākas būtiskas priekšrocības. Proti, kadastrālā vērtība nav statisks lielums, bet katru gadu tiek pārskatīta, un tās noteikšanā tiek izmantoti tirgus dati, kas ir saistīti ar inflāciju un deflāciju.

Tādējādi zemes lietošanas maksas apmērs ir noteikts kā procentuāla attiecība no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, par pamatu izmantojot Eirozonas valstu valdību ilgtermiņa obligāciju likmes.

Savukārt Likumprojekta izskatīšanā Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs „Zemes reformas komiteja” pārstāvis norādīja, ka, ja cenu metodikas noteikšanai būtu pieaicināta Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija, tad, iespējams, tiktu paredzēta augstāka zemes lietošanas maksa (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas 2021. gada 12. maija sēdes protokolu Nr. 202. Pieejams: www.saeima.lv*).

No Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma Pārejas noteikumu 38. punkta izriet, ka šobrīd kadastrālās vērtības bāzes noteikšanai izmanto datus par nekustamo īpašumu tirgu 2012. gadā. Saeima 2021. gada 10. jūnijā pieņēmusi likumu „Grozījumi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā”, ar kuru izteikusi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma Pārejas noteikumu 33. punktu šādā redakcijā: „Kadastrālo vērtību bāzi 2025.-2028. gadam apstiprina līdz 2023. gada 30. jūnijam, un piemērošanai kadastrālo vērtību aprēķinam tā stājas spēkā ar 2025. gada 1. janvāri.”

Saskaņā ar Spēkā stāšanās likuma 42. panta pirmo daļu Spēkā stāšanās likuma 38. panta otrā daļa tiek piemērota no 2022. gada 1. janvāra. Minētais

nozīmē, ka zemes lietošanas maksas apmērs laika periodā no 2022. gada 1. janvāra līdz 2025. gada 1. janvārim tiek noteikts, balstoties kadastrālajos datos, kas pēdējo reizi aktualizēti 2012. gadā.

Satversmes tiesa secināja:

3. Sākotnēji lietas Nr. 2022-02-01 izskatīšana tika noteikta rakstveida procesā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta desmito daļu, 28.¹ panta pirmo un 1.¹ daļu.

4. Izskatot lietu rakstveida procesā, Satversmes tiesa secināja, ka tai papildus nepieciešams noskaidrot:

- 1) Vai, izstrādājot Likumprojektu Tieslietu ministrijā un to izskatot Saeimā, tika ņemts vērā apstākļi, ka nekustamo īpašumu kadastrālo vērtību bāzes ir nemainīgas kopš 2012. gada, un vai šādā gadījumā zemes lietošanas maksa laika posmā no 2022. gada 1. janvāra līdz 2025. gada 1. janvārim pilda atlīdzības funkciju?
- 2) Kāpēc zemes lietošanas tiesību ieviešana nenotika vienlaikus ar nekustamo īpašumu kadastrālo vērtību bāžu aktualizēšanas brīdi?
- 3) Vai nekustamo īpašumu kadastrālā vērtība mainās ik gadu pie apstākļiem, ka nekustamo īpašumu kadastrālās vērtības bāzes ir nemainīgas kopš 2012. gada?
- 4) Kā ir mainījušies zemes īpašnieku zemes uzturēšanas un apsaimniekošanas izdevumi pēc zemes lietošanas tiesību ieviešanas?
- 5) Kāpēc zemes lietošanas maksas apmēra noteikšanai Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas metodika kapitāla atdeves likmju noteikšanai regulējamām nozarēm būtu piemērotāka nekā Latvijas Bankas piedāvātā metodika?
- 6) Kāpēc piespiedu nomas attiecību izbeigšana netika uzskatīta par alternatīvu līdzekli, kas personu pamattiesības ierobežotu mazākā mērā?

Tādējādi lietas Nr. 2022-02-01 izskatīšana atsākama tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

5. Satversmes tiesas likuma 28. panta septītā daļa noteic, ka tiesas sēdē pēc lietas dalībnieku uzklaušanās, ja nepieciešams, tiek uzklautas pieaicinātās personas.

Lietas sagatavošanas laikā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta otrās daļas 2. punktu, tika noteiktas šādas pieaicinātās personas: Tieslietu ministrija, tiesībsargs, Latvijas Banka, *Dr. iur.* Erlens Kalniņš.

Ievērojot šā lēmuma 4. punktā norādīto, par pieaicināto personu lietā atzīstams arī Valsts zemes dienests un Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija. Viedokļa sniegšanai minētās personas uzaicināmas uz tiesas sēdi ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Savukārt, iepazīsies ar pieaicināto personu – tiesībsarga un *Dr. iur.* Erlena Kalniņa – viedokļiem, Satversmes tiesa atzīst, ka tajos ietvertie apsvērumi ir skaidri un pietiekami lietas apstākļu noskaidrošanai. Tādējādi nav nepieciešama tiesībsarga un *Dr. iur.* Erlena Kalniņa uzklaušanās tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 26.–28.¹ pantu, Satversmes tiesa

nolēma:

1. Atsākt lietas Nr. 2022-02-01 „Par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās, otrās daļas un 42. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam” izskatīšanu pēc būtības tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos 2023. gada 4. aprīlī plkst. 11.00 Satversmes tiesas sēžu zālē (Rīgā, Jura Alunāna ielā 1).

2. Aicināt uz tiesas sēdi:

1) lietas dalībniekus:

a) Pieteikumu iesniedzējus – Gabrielu Diānu Kaplāni, Žaneti Aščuku, Ēriku Jaunzemu, Aivaru Zeltiņu, Sarmīti Zeltiņu, Ingu Zeltiņu,

Ivetu Šēnhofu, Uldi Mežsētu, Intu Lapiņu, Mārtiņu Bērlandu, Zigrīdu Bušu, Līgu Žimanti, Anitu Trapāni, Rutu Kalniņu, Ilmāru Tilgaili, Ilzi Eris, Kasparu Brūveru, Inesi Tilgaili, Nikolu Bušu, Uģi Eriņu, Mārtiņu Korsaku un SIA „LansiMed” – vai to pārstāvjus;

b) institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – pārstāvi;

2) pieaicinātās personas:

a) Tieslietu ministrijas pārstāvi;

b) Latvijas Bankas pārstāvi;

c) Valsts zemes dienesta pārstāvi;

d) Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas pārstāvi.

3. Nosūtīt lietas dalībniekiem un pieaicinātajām personām šā lēmuma kopiju.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš